WIKIPEDIA

Hantin kieli

Hantin kieli (aikaisempi nimitys *ostjakki*; hantiksi ханты ясаӈ, *xanti jasaŋ* tai ӄантәӽ ясәӈ, *ķantəɣ jasəŋ*) on Venäjällä Länsi-Siperiassa asuvien hantien puhuma uralilaisen kieliperheen suomalais-ugrilaiseen haaraan kuuluva kieli.

Hanti	
Oma nimi	ханты ясанг
Muu nimi	*ostjakki*
Tiedot	
Alue	Hanti-Mansia, Jamalin Nenetsia, Tomskin alue
Puhujia	13 000
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	uralilaiset kielet
Kieliryhmä	suomalais-ugrilaiset kielet ugrilaiset kielet obinugrilaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-2	fiu (muut suomalais-ugrilaiset kielet)
ISO 639-3	kca (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=kca)
	Ohje

Sisällysluettelo

Levinneisyys ja puhujamäärä

Hantien perinteistä asuinaluetta ovat Objoen keski- ja alajuoksu Narymista Salehardiin sekä Irtyšin alajuoksu sivujokineen. Hallinnollisesti alue käsittää suurimman osan Tjumenin alueeseen kuuluvasta Hanti-Mansian autonomisesta piirikunnasta, Jamalin Nenetsian lounaisosan sekä Tomskin alueen luoteisosassa sijaitsevat Aleksandrovskojen ja Kargasokin piirit.[1][2]

Vuonna 1989 Venäjällä laskettiin olevan 22 300 hantia ja 14 200 hantin kielen puhujaa.[3] Kansallisuudeltaan hanteista 60,8 % ilmoitti äidinkielekseen hantin ja 38,5 % venäjän.[4] Vuoden 2002 väestölaskennassa rekisteröitiin 28 700 hantia[5] ja 13 600 hantin puhujaa.[6] Alueellisesti he jakautuivat seuraavasti:

- Hanti-Mansia 17 100 hantia (joista 5 900 osaa hantin kieltä),
- Jamalin Nenetsia 8 800 (6 000),
- Tomskin alue 900 (53).[7]

Vuoden 2010 väestönlaskennan mukaan Venäjällä on 9 600 hantin puhujaa[8].

Historia ja murteet

Hanti kuuluu suomalais-ugrilaisten kielten ugrilaiseen ryhmään. Sen lähimmät sukukielet ovat mansi ja unkari. Hantia ja mansia kutsutaan puhuma-alueensa mukaan obinugrilaisiksi kieliksi.[9] Obinugrilaisten ja unkarilaisten esivanhemmat lienevät eronneet toisistaan ensimmäisen vuosituhannen alkupuolella eaa.[10]

Kieli jakautuu murteisiin, jotka muodostavat kolme ryhmää:

- pohjoishanti: Keski-Obin (Šerkalin), Kazymin, Berezovon (Šuryškarin), Uralin (Obdorin) murteet;
- etelähanti: lähes sammunut Irtyšin murre;
- itähanti: Vahin ja Vasjuganin, Surgutin sekä Salymin murteet.

Murteiden väliset foneettiset ja morfologiset erot ovat huomattavia. Keskinäisen ymmärrettävyyden kannalta voidaan puhua jopa kolmesta erillisestä kielestä. Itämurteissa on 6–11 sijamuotoa, etelämurteissa 5–6 ja pohjoismurteissa vain kolme sijaa. Eroja on myös aikamuodoissa ja verbitaivutuksessa. Itämurteissa on kehittynyt monimutkainen vokaalijärjestelmä.[11][12] Läntisten hantiryhmien kieleen on vaikuttanut mansi, pohjoisten nenetsi ja itäisten selkuppi. Hantissa on paljon lainasanoja komista ja erityisesti venäjästä.[13]

Kirjakieli

Ortodoksiset lähetyssaarnaajat aloittivat hantin kielen kirjallisen viljelyn 1800-luvulla. Vuosisadan vaihteessa julkaistiin uskonnollista kirjallisuutta ja laadittiin hantinkielisiä aapisia. Näiden kyrilliseen kirjaimistoon perustuneiden julkaisujen käytännön merkitys jäi kuitenkin vähäiseksi. 1930-luvun alussa luotiin latinalainen kirjoitusjärjestelmä. Vuonna 1937 siirryttiin kyrilliseen aakkostoon, jota sen jälkeen on moneen kertaan uudistettu ja täydennetty. Suurten murre-erojen takia yhteisen kirjakielen luominen on osoittautunut mahdottomaksi. Nykyään hantinkielistä kirjallisuutta ilmestyy Kazymin, Šuryškaryn, Surgutin ja Vahin murteilla. Vuonna 2000 hyväksyttiin uusi kirjaimisto Kazymin murretta varten.[14]

Vuonna 2000 hyväksytty hantin kirjaimisto

А а	Ӓ ӓ	Ӑ ӑ	Б б	В в	Г г	Д д	Е е
Ё ё	Ә ә	Ӛ ӛ	Ж ж	З з	И и	Й й	К к
Қ қ	Л л	Ӆ ӆ	Ԓ ԓ	М м	Н н	Ң ң	Ӈ ӈ
О о	Ӧ ӧ	Ө ө	Ӫ ӫ	П п	Р р	С с	Т т
У у	Ӱ ӱ	Ў ў	Ф ф	Х х	Ҳ ҳ	Ц ц	Ч ч
Ӌ ӌ	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ	Ы ы	Ь ь	Э э	Є є
Є̈ є̈	Ю ю	Ю̆ ю̆	Я я	Я̆ я̆			

Hantiksi ilmestyy äidinkielen oppikirjoja, kansanperinnekokoelmia sekä jonkin verran alkuperäistä kaunokirjallisuutta. Aikaisemmin julkaistiin myös käännöskirjallisuutta. Kouluissa kieltä opetetaan aineena. Opettajia koulutetaan Hanti-Mansijskin ja Salehardin opettajaopistoissa sekä Herzenin pedagogisessa yliopistossa Pietarissa.[15] Hanty-Mansijskissa ilmestyy hantinkielinen viikkolehti *Hănty jasaŋ*[16] ja Salehardissa vuonna 2001 perustettu *Luŋh Avt*.[17] Kieltä käytetään myös Hanti-Mansian ja Jamalin Nenetsian radiossa ja televisiossa.[18]

Nykytilanne

Melko suuresta puhujamäärästään huolimatta hantia voidaan pitää vakavasti uhanalaisena kielenä. Sitä käyttävät lähinnä vanhemmat sukupolvet, eikä se useinkaan välity lapsille. Kieltä uhkaa myös öljy- ja kaasuteollisuuden aiheuttama ympäristön saastuminen, perinteisten elinkeinojen kuihtuminen sekä hantien

muutto kaupunkeihin. Monet hantiryhmät ovat lähes kokonaan venäläistyneet.[19][20]

Lähteet

1. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom 3*, s. 301. Moskva: Nauka, 2005. ISBN 5-02-011237-2.
2. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 530. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
3. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 527–528. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
4. *Narody Rossii: entsiklopedija*, s. 442. Moskva: Bolšaja Rossijskaja entsiklopedija, 1994. ISBN 5-85270-082-7.
5. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.1. Natsionalnyi sostav naselenija. (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_01.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 5.6.2009. (venäjäksi)
6. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.4. Rasprostranjonnost vladenija jazykami (krome russkogo). (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_04.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 5.6.2009. (venäjäksi)
7. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 13.2. Naselenije korennyh malotšislennyh narodov po territorijam preimuštšestvennogo proživanija KMN i vladeniju jazykami. (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_13_02.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 5.6.2009. (venäjäksi)
8. Naselenije Rossijskoi Federatsii po vladeniju jazykami (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab6.xls) *gks.ru*. Viitattu 20.1.2012. (venäjäksi)
9. Anhava, Jaakko: *Maailman kielet ja kielikunnat*, s. 51. Tampere: Gaudeamus, 1999. ISBN 951-662-734-X.
10. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom 1*, s. 255. Moskva: Nauka, 1997. ISBN 5-02-011237-2.
11. Anhava, Jaakko: *Maailman kielet ja kielikunnat*, s. 52. Tampere: Gaudeamus, 1999. ISBN 951-662-734-X.
12. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom 3*, s. 304. Moskva: Nauka, 2005. ISBN 5-02-011237-2.
13. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom 3*, s. 304, 310–311. Moskva: Nauka, 2005. ISBN 5-02-011237-2.
14. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 533–534. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
15. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 535–542. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
16. Hănty jasaŋin verkkosivu (http://www.sever.eduhmao.ru/info/3/4502/) *sever.eduhmao.ru*. Viitattu 5.6.2009. (venäjäksi)
17. Luŋh Avtin verkkosivu (http://lukhavt.muzhi.ru) *lukhavt.muzhi.ru*. Viitattu 5.6.2009. (venäjäksi)
18. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 543. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
19. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 550–553. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
20. *Krasnaja kniga jazykov narodov Rossii: Entsiklopeditšeski slovar-spravotšnik*, s. 60–61. Moskva: Academia, 1994. ISBN 5-87444-018-6.

Aiheesta muualla

- Hantinkielinen Wikipedia hautomossa

- Ethnologue: Khanty (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=kca) (englanniksi)

n • k • m (https://fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Malline:Uralilaiset_kielet&action=edit)

Uralilaiset kielet

Itämerensuomalaiset		inkeroinen · karjala (aunuksenkarjala · lyydi · varsinaiskarjala) · liivi · suomi (kveeni · meänkieli) · vatja · vepsä · viro (võro)
Saamelaiskielet	**Länsisaamelaiset**	eteläsaame · luulajansaame · piitimensaame · pohjoissaame · uumajansaame
	Itäsaamelaiset	akkalansaame † · inarinsaame · kainuunsaame † · keminsaame † · kiltinänsaame · koltansaame · turjansaame
Mordvalaiset		ersä · mokša
Mari		mari (niittymari · vuorimari)
Permiläiset		komi (komipermjakki) · udmurtti
Hanti		hanti
Mansi		mansi
Unkari		unkari
Samojedikielet	**Pohjoissamojedilaiset**	enetsi · juratsi † · nenetsi · nganasani
	Eteläsamojedilaiset	kamassi † · matori † · selkuppi
Luokittelemattomat		merja † · meštšera † · muroma †

Kielten alueellisia nimityksiä tai kiisteltyjä ryhmittelyjä: suomalais-ugrilaiset · suomalais-permiläiset · suomalais-volgalaiset · volgalaiset · suomalais-saamelaiset · ugrilaiset · obinugrilaiset